

IN MEMORIA

Від редакції:

Із глибоким сумом редакція часопису «Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі» повідомляє про те, що у Сокорро (Нью-Мексико) передчасно пішов із життя американський історик українсько-єврейського походження д-р Олександр Прусін. Олександр останні два десятиліття часто відвідував Київ для роботи в українських архівосховищах. Свого часу він з ентузіазмом поставився до ідеї створення в Україні тематичного періодичного наукового видання, присвяченого вивченню історії Голокосту, та багато років був членом міжнародної наукової ради часопису «Голокост і сучасність». Д-р Прусін брав помітну участь у вдосконаленні редакційної концепції нашого часопису, доклав чимало зусиль до наукової експертизи матеріалів, що надходили до редакційного портфеля, а його доброзичливі та змістовні поради авторам щодо наданих статей і шляхів їх доопрацювання важко переоцінити. В одному з перших номерів нашого часопису Олександр запропонував новаторську за методологією розвідку, метою якої було створення соціально-психологічного колективного портрета службовців української допоміжної поліції та, зокрема, класифікація мотивацій їхньої участі в антиєврейських акціях¹; його текст донині є обов'язковим відправним пунктом для дослідників, які розробляють цю проблематику. На жаль, науковий доробок д-ра Прусіна нині здебільшого є маловідомим українському читачеві, що актуалізує питання про переклад його книжок українською.

---

¹ Прусін А. Украинская полиция и Холокост в генеральном округе Киев: действия и мотивации // Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. – 2007. – № 1. – С. 31–59.

ПАМ'ЯТІ ОЛЕКСАНДРА ПРУСІНА (1955–2018)

Олександр Прусін народився у 1955 р. у Львові. Він отримав ступінь доктора на Заході, в університеті Торонто, опісля 17 років викладав в Інституті видобування і технологій Нью-Мексико (New Mexico Institute of Mining and Technology). Олександр був видатним науковцем; його дослідження найкривавішого періоду в історії Європи – першої половини ХХ ст. – вирізнялися глибиною та сумлінністю.

Основним науковим інтересом Олександра була історія націоналізму та жорстокості й Голокосту на Східній Галичині. Він опублікував декілька статей на теми різних аспектів етнічності на Галичині ХХ ст.: про галицьких євреїв, про насильство ОУН та УПА щодо поляків, про війну, етнічність та антиєврейське насильство на Східній Галичині, 1914–1920»² базувалася на його дисертаційній праці під керівництвом Пьотра Вробеля. На основі ретельного аналізу джерел різнонаціонального походження він намагався «реконструювати місцеву динаміку міжетнічного конфлікту», зрозуміти «динаміку та механізми переслідування євреїв на Східній Галичині під час війни» та простежити їхнє місце у загальному контексті національних наративів того часу. Замість того, щоб розглядати антисемітизм окремо як унікальний, позаісторичний феномен, історик стверджував, що подібність російської та польської політики щодо витіснення євреїв із суспільного простору Галичини визначалася саме місцевим контекстом.

Друга його книжка «Проміжні землі: конфлікт на східноєвропейському пограниччі у 1870–1992 рр.»³ засвідчила про зміщення

² Prusin A. V. *Nationalizing a Borderland: War, Ethnicity, and Anti-Jewish Violence in East Galicia, 1914–1920*. – University of Alabama Press, 2005.

³ Prusin A. V. *The Lands Between: Conflict in the East European Borderlands, 1870–1992*. – Oxford: Oxford University Press, 2010.

дослідницького інтересу автора з 1920-х у 1940-ві. Таке розширення хронологічних меж дослідження демонструє його невситиме бажання пояснити визначні феномени за допомогою чіткого аналізу широкої добірки джерел, на противагу поглибленому опрацюванню лише невеликої кількості матеріалів. Олександр був із тих науковців, котрі використовують максимальний набір джерел, щоб висвітлити ширший контекст подій. Спираючись на первинну та вторинну літературу англійською, німецькою, російською, українською, білоруською, польською мовами, він намагався пояснити, як держави й ті, хто діяв від їхнього імені, використовували насильство задля державотворення аж до часів падіння Радянського Союзу та чому різні групи брали участь у спільних актах насильства, зокрема у Голокості. Таким чином він зробив внесок в інтелектуальні спроби пояснити зазначені питання за допомогою макроісторичного аналізу, як це робили у своїх працях, зокрема, Тімоті Снайдер і Марк Мазовер.

Після роботи над згаданими широкими проблемами, наприкінці своєї кар'єри Олександр зосередився на Сербії. У книзі «Сербія під свастикою»⁴, надрукованій у 2017 р., типові для нього довгі списки літератури східно- та західнослов'янськими мовами змінено на бібліографічні джерела сербською. Маючи широкі знання історіографії Югославії та постюгославських країн і розуміючи поширені підходи до вивчення історії Другої світової війни у Східній Європі, Прусін намагався не лише змінити наше уявлення про Сербію часів війни, а й описати її історію у чіткішому річищі сучасних досліджень про окуповані нацистами країни Європи. Книжка стала першим усебічним виданням із цієї теми англійською мовою, тож лишається незамінним джерелом для дослідників історії Балкан, Другої світової війни та Європи у ширшому контексті.

Отже, Олександр лишив нам корпус наукового знання, кожна сходинка якого систематично випробовує дослідження попередніх етапів. У першій своїй роботі, докторському дослідженні, він кинув виклик нашому сприйняттю антиєврейських настроїв і насильства. Потім він шукав пояснення для хронологічно й територіально ширших феноменів. В останній своїй книзі він знову змінив підхід – від ма-

⁴ Prusin A. V. *Serbia under the Swastika: A World War II Occupation*. – University of Illinois Press, 2017.

кродосліджень до нового географічного поля – Балкан. У його кар’єрі було багато таких викликів, і деякі мали, так би мовити, побічні проекти: найяскравішим стала його стаття 2003 р. про радянський орієнталізм, а питання Другої світової війни в Києві та в інших місцинах України та Польщі цікавили його все життя.

У листопаді 2018 р. побачила світ його остання праця-виклик, на жаль, посмертно. Книжка «Правосуддя за залізною завісою: суди над нацистами у комуністичній Польщі»⁵, написана у співавторстві з Габрієлем Фіндером, стала кульмінацією його зацікавленості в історії воєнних злочинів. У ній автори вперше намагаються проаналізувати, як комуністична Польща давала собі раду з періоду нацистської окупації. Лишається тільки здогадуватися, які ще кордони міг би перетнути Олександр, якби не пішов від нас.

Олександр є прикладом для інших науковців, які можуть лише намагатися перевершити його ерудицію, глибоке знання джерел і гострий аналітичний розум, який міг фокусуватися на мікро- та макроісторії, перемішуватися з України та Польщі до Сербії, між 1920-ми та 1940-ми, насильством та спробами подолання минулого. Він серйозно ставився до цієї своєї ролі. Не маючи великої кількості аспірантів в Інституті Нью-Мексико, він був неформальним наставником для молодих дослідників у всьому світі. Як член наукової спільноти О. Прусін охоче вчитував і редагував матеріали, брав участь у відеообговореннях ідей досліджень та інших формах зворотного зв’язку.

У Нью-Мексико Олександр викладав на міждисциплінарній кафедрі, так званому відділенні «CLASS» (комунікація, мистецтво та суспільні науки). В такому оточенні він просто мусив бути головним європейцем, викладачем курсів із середньовічної історії Європи, Близького Сходу, світової цивілізації до 1500 р. н. е. та великої кількості курсів, більш наближених до його сфери академічних знань і зацікавленості. Він дуже відповідально ставився до викладацької роботи, що давала йому можливість демонструвати широту своїх знань і підходів, і мав повагу серед студентів інституту. Він був суворим, але справедливим; вимогливим, але добрим; страшенно серйозним, але з відмінним почуттям гумору.

⁵ *Finder G.N., Prusin A.V. Justice Behind the Iron Curtain: Nazis on Trial in Communist Poland.* – University of Toronto Press, 2018.

У Олександра залишилася дружина Олена, також колишня львів'янка, яка була героїнею багатьох його історій і жартів, що тільки підкреслювали його кохання до неї. Друзі та колеги сумуватимуть за його добрим серцем, академічною доброчесністю і щирим наставництвом.

*Орел Бейлінсон,
Тель-Авівський університет**

---

* Текст опубліковано з люб'язного дозволу автора та видання мовою оригіналу (вперше надруковано у: *Slavic Review*. – 2018. – Т. 77. – № 3. – Р. 870–871). Переклад з англійської Віталія Боброва.